

Jerzy Jakubowski

Z problematyki rozstrzygania sporów wynikających z handlu między krajami członkowskimi RWPG

Palestra 10/11(107), 14-18

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przy podejmowaniu przez rady adwokackie uchwały o przyznaniu pomocy finansowej na opłacenie wkładów należy również pamiętać o obowiązujących przepisach dotyczących przyjmowania na członków spółdzielni i przydzielaniu mieszkań.

Zwrócić jeszcze należy uwagę na to, że uchwała z dnia 6 października 1966 roku ma na celu ułatwienie adwokatowi uzyskania lokalu spółdzielczego przez pokrycie części wkładu do spółdzielni. Nie jest więc możliwe udzielenie pomocy adwokatowi, który już dawno wkład uiścił, a wniosek o pożyczkę lub o dotację uzasadnia koniecznością dokonania reszty wpłaty za mieszkanie lub spłacenia pożyczki zaciągniętej na ten cel.

Właściwą do rozpoznania wniosku i podjęcia uchwały o udzieleniu pożyczki lub dotacji jest rada adwokacka siedziby adwokata. Adwokatowi, który stara się o mieszkanie w spółdzielni przy przenoszeniu siedziby do innej izby, pomocy udziela ta rada adwokacka, na której teren następuje przeniesienie.

Przy rozdzielaniu dotacji dla poszczególnych izb Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej pozostawiło pewną kwotę do własnej dyspozycji na:

- a) pomoc w uzyskiwaniu lokalu dla adwokata przenoszonego uchwałą Naczelnej Rady Adwokackiej w trybie art. 74 ust. 3 ustawy o ustroju adwokatury,
- b) udzielenie radom adwokackim — na ich wniosek — dodatkowej dotacji na pokrycie kosztów pomocy adwokatom, którzy przenoszą siedzibę z jednej izby do drugiej, a posiadane przez radę środki nie wystarczają do udzielenia pomocy w danym roku. Pomoc taka może być udzielana tylko w tych wypadkach, w których rady adwokackie są uprawnione do jej udzielenia zgodnie z zasadami uchwały z dnia 6 października 1966 roku.

JERZY JAKUBOWSKI

Z problematyki rozstrzygania sporów wynikających z handlu między krajami członkowskimi RWPG

I. ARBITRAŻ HANDLOWY W RAMACH RWPG.

Ogólna charakterystyka i źródła prawa

We współczesnym handlu międzynarodowym sądownictwo polubowne (arbitraż) jest absolutnie dominującym systemem rozstrzygania sporów. To samo odnosi się do stosunków handlowych w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej.

Warto zresztą zaznaczyć, że sądownictwo polubowne przeżywa niebywałą karierę nie tylko w dziedzinie międzynarodowych stosunków gospodarczych, ale

także w obrocie wewnętrznym krajów kapitalistycznych¹. I tak np. w Stanach Zjednoczonych notuje się ucieczkę kupców od sądownictwa państwowego. Powstałe w 1926 r. Amerykańskie Stowarzyszenie Arbitrażowe (*American Arbitration Association*) rozstrzygnęło np. w 1963 r. blisko 1 000 spraw.² Ponadto niektóre gałęzie gospodarki, jak przemysł tekstylny, poligraficzny i gumowy oraz żegluga, utrzymują własne systemy arbitrażowe.³ Około 70% spraw cywilnych (wyłączając sprawy, w których stroną jest organ państwowy, oraz sprawy związane z wypadkami) rozstrzyga się w USA w drodze arbitrażu.⁴ W W. Brytanii arbitraż ma długą tradycję, zwłaszcza arbitraż licznych tam zrzeszeń branżowych i izb przemysłowo-handlowych. We Francji arbitraż odgrywa poważną rolę w handlu, a zwłaszcza w pewnych dziedzinach handlu, takich mianowicie, jak obrót artykułami rolniczymi, stalowymi i tekstylnymi, oraz w żegludze.⁵ Arbitraż handlowy jest też szeroko rozpowszechniony w innych krajach kapitalistycznych.⁶

Arbitraż handlowy zajmuje też całkowicie dominującą pozycję w krajach socjalistycznych, ale tylko w zakresie obrotu z zagranicą. Tak jest w ZSRR, gdzie spory z transakcji handlu zagranicznego niezwykle rzadko trafiają do sądów państwowych.⁷ To samo w CSRS (gdzie od 1.IV.1964 r. obowiązuje nawet specjalna ustawa z dnia 4.XII.1963 r.⁸ o międzynarodowym arbitrażu handlowym), w NRD⁹, na Węgrzech¹⁰ i w Rumunii¹¹. Bardzo rozwinięty w zakresie obrotu z zagranicą jest arbitraż w Jugosławii¹². To samo odnosi się też do Polski.¹³

Przyczyny tego ogromnego rozwoju sądownictwa polubownego, a zwłaszcza tej jego formy, którą określa się jako międzynarodowy arbitraż handlowy, są wielorakie:

1 O historii arbitrażu zob. m. in.: S. Wróblewski: Sądy polubowne w historii prawa, Kraków 1928 i C. Carabiber: L'arbitrage international de droit privé, Paryż 1960.

2 „Time” z 14.II.1964 r., s. 55.

3 Tamże.

4 S. Mentschikoff: *The Significance of Arbitration — A Preliminary Inquiry, „Law and Contemporary Problems”, 1952, s. 698.*

5 J. Robert w zbiorze pod red. P. Sandersa: *Arbitrage international commercial — International Commercial Arbitration*, Paryż 1958 t. I, s. 240. Por. też R. David: *Prawo francuskie — Podstawowe dane* (przekł. z fanc.), Warszawa 1965, s. 91.

6 Zob. poszczególne referaty krajowe w cytowanym wyżej zbiorze pod red. P. Sandersa.

7 D. F. Ramzajcew: *Sudiebnoje i arbitražnoje ressmotrienije graždanskich dieł wsiesojuznych obiedinienij* (w zbiorze prac pod red. D. M. Gienkina: *Prawowoje riegulirowanije wniesniej torgowli SSSR*, Moskwa 1961, s. 492); S. N. Liebidiew: *Mieždunarodnyj torgowij arbitraž*, Moskwa 1965, s. 9 i n.

8 Sbirka zakonu CSSR, Nr 55 z 1963 r., poz. 98. Por. J. Jakubowski: *Czechosłowacka ustawa o międzynarodowym arbitrażu handlowym*, „Prawo w handlu zagranicznym”, 1965, z. 8, s. 29—39. Polski przekład tej ustawy zawiera „Prawo w handlu zagranicznym”, 1965, z. 9, s. 116—127.

9 P. Lémke w zbiorze: *Arbitrage international commercial*, t. II, s. 154.

10 I. Mora, tamże, t. II, s. 102.

11 Tamże, t. II, s. 168.

12 M. Kalodžera, tamże, t. II, s. 244; *Spolnotrogovinska arbitražna — Arbitražna klauzula i arbitražni postupak*, Belgrad 1963, s. 3; D. Mitrović: *Solution des conflits commerciaux internationaux devant l'Arbitrage du commerce extérieur de Belgrade* (w zbiorze prac: *Première Conférence internationale sur certaines questions juridiques du commerce extérieur yougoslave*, Zagreb, 18—19 Septembre 1964), Belgrad 1965, s. 97.

13 H. Trammer w cytowanym zbiorze: *Arbitrage international commercial*, t. II, s. 136; J. Jakubowski: *The Settlement of Foreign Trade Disputes in Poland*, „International and Comparative Law Quarterly”, 1962, z. 3, s. 806; tenże: *Rozstrzygnięcie sporów w polskim handlu zagranicznym*, „Palestra”, 1965, z. 5, s. 39; tenże: *Le règlement des conflits internationaux en matière économique en Pologne*, „Cahiers de Droit Comparé”, 1966, z. 1, s. 140.

1) jednoinstancyjność i mniejszy stopień sformalizowania postępowania powodują jego znacznie większą szybkość;

2) proces arbitrażowy jest z reguły tańszy od procesu przed sądem państwowym;

3) bardzo ważne znaczenie ma fakt, że procesy arbitrażowe dają stronom pewność, iż ich przedmiot i wynik nie dotrą do wiadomości szerokiej publiczności, bo postępowanie jest prawnie lub faktycznie niepubliczne, a orzeczenia arbitrażowe są z reguły nie ogłaszane;

4) podkreśla się też większą znajomość obrotu gospodarczego ze strony osób, które są wyznaczane jako arbitrzy, w porównaniu z sędziami państwowymi;

5) za nader istotną przyczynę rozwoju sądownictwa polubownego uznać też trzeba możliwość wpływu stron na wiele elementów sporu, gdyż:

a) przede wszystkim strony mają wpływ na to, kto będzie ich spór rozstrzygał, oraz

b) strony mogą określić tryb postępowania arbitrażowego;

6) równie ważny jest fakt, że sąd polubowny albo nie stosuje prawa materialnego, albo je stosuje z dużo mniejszym rygoryzmem niż sąd państwowy. Ma to szczególne znaczenie w obrocie międzynarodowym, w którym — z powodu braku międzynarodowego systemu prawa handlowego — trzeba stosować prawo jakiegoś państwa, przy czym istnieją trudności z określeniem prawa, które należy stosować, i ze stwierdzeniem jego treści, jeżeli stosuje się prawo zagraniczne.

Poza tym handel międzynarodowy preferuje arbitraż handlowy dlatego, że opiera się on w większym stopniu niż sądownictwo państwowe na zwyczajach obrotu międzynarodowego i respektuje w pełni wolę stron.

Przejdźmy teraz do ogólnej charakterystyki rozstrzygania sporów w ramach RWPG.

Nie od rzeczy będzie wspomnieć o stopniu rozpowszechnienia tych sporów. Ogólnie rzecz biorąc, można stwierdzić, że liczba procesów arbitrażowych nie jest duża dlatego, że większość sporów rozstrzygana jest w drodze pozaarbitrażowej: w drodze negocjacji i ugody. Spory docierające do sądów arbitrażowych są z reguły sporami wynikłymi na tle rozbieżności poglądów kontrahentów co do określonego prawa czy obowiązku strony, skutków jego naruszenia i wykładni pewnych formuł i przepisów. Zachodzi wtedy potrzeba wypowiedzenia się specjalistów, którymi są osoby wpisane na listę arbitrów sądów arbitrażowych. W warunkach handlu między krajami socjalistycznymi ani powstanie sporu, ani wynik procesu nie wpływają na dobre i stałe stosunki kontrahentów, natomiast stanowią rozstrzygnięcie określonej kwestii.

Wypada też wspomnieć o przyczynach sporów. Zagadnienie to można zilustrować przykładem statystyki przyczyn sporów, dokonanej w odniesieniu do działalności Kolegium Arbitrów przy Polskiej Izbie Handlu Zagranicznego (PIHZ) w latach 1963 i 1964. Tematykę merytoryczną spraw spornych, wniesionych wówczas do Kolegium, stanowiły: roszczenia związane ze zwłoką w dostawie towaru (42,5%) roszczenia związane z wadami towaru, (24%) roszczenia związane z niewykonaniem umówionej dostawy towaru (8%), roszczenia z tytułu braków ilościowych (6%), roszczenia z tytułu uszkodzenia towaru w czasie transportu (6%) i inne (10%).¹⁴

¹⁴ Z. N.: Informacja o działalności Kolegium Arbitrów przy PIHZ w latach 1963 i 1964, „Prawo w handlu zagranicznym”, 1965, z. 4, s. 139.

Te przyczyny powstawania sporów są typowe i można je bez ryzyka większego błędu uznać za reprezentatywne dla całości sporów między przedsiębiorstwami krajów RWPG, rozstrzyganych przez sądy arbitrażowe tych krajów.

Jak już wspomnieliśmy, także w stosunkach między krajami należącymi do RWPG spory rozstrzygane są w drodze arbitrażu handlowego. Arbitraż handlowy stał się metodą i systemem rozstrzygania sporów zaraz po wojnie, gdy zaczęły się rozwijać stosunki gospodarcze między krajami powstałego systemu krajów socjalistycznych.

W stosunkach między krajami RWPG nie stosuje się arbitrażu *ad hoc*, tj. jednorazowego sądu polubownego powołanego do rozstrzygnięcia konkretnego sporu. Spory rozstrzygane są przez stałe sądy arbitrażowe działające przy izbach handlowych (izbach handlu zagranicznego) tych krajów (w Polsce — Kolegium Arbitrów przy PIHZ).

Rozstrzyganie sporów w drodze arbitrażu przewidują obowiązujące obecnie ogólne warunki, opracowane i przyjęte w ramach RWPG przez państwa członkowskie.

Według paragrafu 65 Ogólnych Warunków Dostaw RWPG 1958, które obowiązują w stosunku do dostaw towarów między Albanią, Bułgarią, CSRS, NRD, Polską, Rumunią, Węgrami i ZSRR¹⁵, spory wynikające z umów są rozstrzygane — z wyłączeniem jurysdykcji sądów powszechnych — przez sądy arbitrażowe istniejące przy izbach handlowych. Podobne przepisy zawierają: § 47 Ogólnych Warunków Montażu RWPG 1962¹⁶ i § 28 Ogólnych Warunków Obsługi Technicznej RWPG 1962.¹⁷

Stosownie do art. 37 Statutu istniejącego przy RWPG Międzynarodowego Banku Współpracy Gospodarczej (1963), spory tego Banku z jego klientami powinny być rozpatrywane w arbitrażu wybieranym spośród arbitraży działających lub utworzonych na podstawie porozumienia stron. W braku takiego porozumienia spór przekazuje się do rozpoznania przez arbitraż przy izbie handlowej kraju, w którym bank ma swoją siedzibę, tj. przez Komisję Arbitrażową Handlu Zagranicznego przy Wszeczwiązkowej Izbie Handlowej w Moskwie.¹⁸

Jurysdykcja sądów arbitrażowych przy izbach handlowych w stosunkach objętych tymi aktami międzynarodowymi uważana jest za jurysdykcję wyłączną.¹⁹

¹⁵ Polski przekład Ogólnych Warunków Dostaw RWPG 1958 został opublikowany w 1958 r. przez Polską Izbę Handlu Zagranicznego.

¹⁶ Dz. Urzęd. MHZ z 1962 r. Nr 15, poz. 140. Obowiązują one w stosunkach między Bułgarią, CSRS, NRD, PRL, Rumunią, Węgrami i ZSRR.

¹⁷ Dz. Urzęd. MHZ z 1962 r. Nr 19, poz. 170. Obowiązują one między tymi samymi krajami co ogólne warunki montażu RWPG 1962.

¹⁸ Tekst statutu Banku zawarty jest w wydawnictwie: Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej — Wybór materiałów i dokumentów, Warszawa 1964 r. Por. też: H. de Fiumel, J. Jakubowski: Międzynarodowy Bank Współpracy Gospodarczej — Aspekty prawne, „Prawo w handlu zagranicznym”, 1964, z. 5, s. 72—84; J. Siedziński: O podstawowych założeniach Międzynarodowego Banku Współpracy Gospodarczej, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”, 1964, z. 6, s. 155—159.

¹⁹ H. Trammer (Krótki komentarz do Ogólnych Warunków RWPG 1958, Warszawa 1961, s. 38) mówi o bezwarunkowym wyłączeniu jurysdykcji sądów powszechnych. Podobnie H. Trammer, J. Jakubowski: Formy prawne obrotu handlowego między państwami RWPG, „Studia Prawnicze”, 1965, z. 9, s. 223. O tym zagadnieniu zob. także Z. Stalew: Prawen režim na Wansznatorgowskite granżadanski odnoszenija i na Wansznatorgowskija arbitraž w socjalisticeskite darżawi, czlenuwaszczy w SIW (w zbiorze praw: Waprosy na darżawata i prawoto pro pazgarnatoto stroitelstwo na socyallizm w NR Bulgarii, Sofia 1964, s. 279).

Ogólne Warunki RWPG są uznawane w nauce krajów socjalistycznych za umowy międzynarodowe resortowe.²⁰

Skoro większość państw członkowskich RWPG należy do powszechnych konwencji regulujących zagadnienia międzynarodowego arbitrażu handlowego (tj. konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych z 10.VI.1958 r.²¹ i konwencji genewskiej o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 21.IV.1961 r.²²), to należy zastanowić się nad stosunkiem wzajemnym między tymi konwencjami a Ogólnymi Warunkami RWPG. Ponieważ Ogólne Warunki RWPG należy uznać również za umowy międzynarodowe, trzeba przyjąć, że te ostatnie stanowią *lex specialis* w stosunku do konwencji powszechnych, i to zarówno ze względu na ich węższy zakres przedmiotowy (spory związane z dostawami towarów, montażem i obsługą techniczną), jak i ze względu na ich węższy, regionalny charakter. W tej sytuacji należy uznać, że konwencje powszechne obowiązują kraje RWPG w ich stosunkach wzajemnych, jeżeli inaczej nie stanowią porozumienia regionalne, jak np. wspomniane Ogólne Warunki RWPG.

To samo twierdzenie odnosi się do stosunku wzajemnego konwencji powszechnych i dwustronnych konwencji między krajami socjalistycznymi dotyczącymi obrotu prawnego i pomocy prawnej.²³ Natomiast jeśli chodzi o stosunek wzajemny tych konwencji dwustronnych i Ogólnych Warunków RWPG, to problem pierwszeństwa tu nie występuje, jako że ich przedmiot regulowania w zasadzie na siebie nie zachodzi.

(dalszy ciąg nastąpi)

²⁰ Bliżej o tym zob. J. Jakubowski: Próby unifikacji prawa w ramach RWPG, „Sprawy Międzynarodowe”, 1965, z. 9, s. 52.

²¹ Bułgaria, CSRS, PRL, Rumunia, Węgry i ZSRR (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 4).

²² Te same państwa (Dz. U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270 i 271).

²³ Polska zawarła takie konwencje z NRD (1.II.1957 r. Dz. U. z 1958 r. Nr 27, poz. 114), ZSRR (28.XII.1957 r. — Dz. U. z 1958 r. Nr 32, poz. 147), Węgrami (6.III.1959 r. — Dz. U. z 1960 r. Nr 8, poz. 54), CSRS (4.XI.1961 r. — Dz. U. z 1962 r. Nr 23, poz. 103), z Bułgarią (4.XII.1961 r. — Dz. U. z 1963 r. Nr 17, poz. 88) i z Rumunią (25.I.1962 r. — Dz. U. z 1962 r. Nr 63, poz. 301).

RYSZARD CZARNECKI

Odwołanie darowizny

I. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Odwołanie darowizny może nastąpić zarówno wtedy, gdy darowizna nie została jeszcze wykonana, jak i wtedy, gdy doszło już do jej wykonania.

Odwołanie darowizny jeszcze nie wykonanej dopuszczalne jest w jednym tylko wypadku polegającym na tym, że po zawarciu umowy darowizny nastąpiła niekorzystna dla darczyńcy zmiana jego stanu majątkowego, tj. gdy doszło do po padnięcia darczyńcy w niedostatek (art. 893 k.c.). Darowizna nie jest jeszcze